

POD RUKOM DRA MENGELEA

Rođena je u Bačkom Petrovcu u porodici Lasla Šenbruna i Eme, rođene Kraus. Imala je dve sestre Rožiku i Malvinu, i brata Imrea. Niko od njih nije preživeo holokaust.

Posle rata je radila u duvanskoj industriji u Nišu. Ima dvoje dece, sina Mirka i kćerku Branislavu, i tri unuke.

Rodena sam 27. septembra 1927. godine u Bačkom Petrovcu, slovačkom mestu udaljenom oko 30 km od Novog Sada. Moja majka je rođena u Pivnici kod Odžaka, a otac u Jazberinu u Mađarskoj. U porodici nas je bilo četvoro dece: brat Imre, sestre Rožika i Malvina i ja.

Odmah po kapitulaciji Jugoslavije 1941. pohapšeni su svi Jevreji u Bačkom Petrovcu, dvadeset i dve porodice, a jevrejske kuće bile su blokirane. Fašisti su izvršili prozivku članova porodica, a zatim nam je naređeno da spakujemo samo ono najpotrebnije. Odredili su nam nekoliko sabirnih mesta na kojima su čekali vojni kamioni. Transportovali su nas na aerodrom u Novi Sad i tu smo bili smešteni u vojne kasarne u kojima smo ostali mesec dana, a onda su nas prebacili u Pustaru, u Begeč, i smestili u sušare, šupe i štale. Kada je Nemačka napala Sovjetski Savez, Mađari su odveli mog oca u mesto Bilke i nije se nikad vratio. U sabirnom zatvoru u Begeču ostali smo do septembra 1941. godine.

Nakon toga smo transportovani u Šarvar u Mađarskoj, gde se nalazio veliki logor i potrpani u magacine, sušare i druge pomoćne zgrade. Magacini su bili višespratni, a mi smo ležali na patosu na malo slame. U tom logoru su bili i Srbi, većinom iz Vojvodine. Kasnije su nam dali trospratne krevete, ali to nije poboljšalo uslove života; pogotovu je bilo loše kada je stigla zima. Sve mlađe žene su radile u fabrikama, kopale kanale, gradile puteve, ili bile na drugim poslovima, a ja kao maloletna nisam odlazila na rad. Tu sam ostala dve godine.

U aprilu 1944. prebačeni smo u Baju gde se nalazio mađarski sabirni logor za Jevreje i tu sam ostala samo dve nedelje. Krajem aprila 1944, u Baji su nas preuzeli Nemci.

Jednog jutra potrпали su nas u stočne vagone i nekud smo krenuli. Gušili smo se u vagonima bez vode i vazduha, kao i zbog smrada jer nas nisu danima puštali iz voza, a uz to su bolesni često povraćali. Kad se voz konačno zaustavio i vagoni najzad bili pootvarani pohrlili smo napolje. Bili smo kao ošamućeni, teturali se pored šina, a oko nas esesovci sa uperenim puškama! Bilo je to na najzabačenijem delu železničke stanice u Viner Nojštatu u Austriji. Tu su izvršili odvajanje muškaraca od žena, pa su odveli i mog ujaka. Kad je počeo da se spušta mrak, ponovo su nas nagurali u vagone, pozatvarali i voz je krenuo.

Putovali smo do Aušvica četiri dana. Naš voz je prošao kroz Aušvic, a u 11 sati se zaustavio na glavnoj rampi u Birkenauu, naspram širokog puta koji prolazi između muškog i ženskog „B“ sabirnog logora i deli kompleks K1 Birkenau. Na logorskoj rampi nas je sačekao doktor Mengele i odmah započeo „selekciju“ transporta na tri grupe. Kako smo silazili iz vagona, tako su nas postrojavali u stroj po petoro. Mengele je odvajao ljude po svojim kriterijumima. U stroj nesposobnih za rad uputio je sve moje osim mene, a među njima su bili moja maćeha, dve sestre i brat. Pošla sam i ja za njima i rekla: „Hoću sa bratom i majkom.“ On me je dohvatio za rame, snažno ošamario i oštro viknuo: „Moraš raditi, a posle ćeš se naći sa njima.“ Zatim je nastavio da nas razdvaja. U sposobne za rad izdvojene su i dve moje tetke: starija Giza, udata Lisov, i mlađa Olga Kraus, kasnije udata Mijajlović.

Kad smo ušle u logor oduzeli su nam sve stvari i odeću, gole nas sproveli u kupatilo, tu nas ošišali, a posle kupanja dali nam neke rite od odeće. Smeštena sam u ženski sabirni logor „B“, u barake sa trospratnim krevetima. Sredinom barake bili su ozidani „grejni tuneli“ na kraju kojih je, u jednom i drugom čelu barake, bio izveden zidani dimnjak. Nismo se ogrejali na tim zidanicama jer ih nikad nisu ložili. Sa obe strane tog grejnog tunela bio je betonski pod na kome smo ležale, a prostor

koji su zauzimali polomljeni kreveti bio je blatnjav i mokar usled prokišnjavanja baraka. Na kraju svake barake postojala je soba, odeljena od nas, u kojoj su boravile starešine bloka i kapoi. One su bile veoma okrutne i tukle su nas. Već posle četiri dana osetila sam kako to one rade kad sam upitala za svoje. Uz udarac sam dobila odgovor: „Oni su gde i svi – u krematorijumu.“ Nisam shvatila, pa sam se vratila tetkama i tražila objašnjenje. Nekako sam razumela da više nemam ni maćehu Ilonku, ni sestre Rožiku i Malvinu, ni brata Imrea. Najmlađa Malvina je imala samo četiri godine.

Deca i stari u Aušvicu su upućivani pravo u gasne komore

U logoru su bili teški uslovi za život jer je pored smeštaja i hrana bila nikakva: bila je dozirana za umiranje, a ne za život. Doživela sam i ono što su posle rata nazvali vivo-eksperimentima doktora Mengelea. Dobila sam injekciju u nadlakticu ispod ramena, ruka mi je otekla, a iz uboda je počela da curi žućkasta sukrvičava tečnost. Dobila sam temperaturu i groznicu. Zahvaljujući starijoj tetki i njenoj preduzimljivosti uspelo mi je da prebrodim krizu i ostanem živa. Naime, tetka je nakon

izvesnog vremena prebačena u kuhinju, a zahvaljujući njenoj upornosti i hrabrosti, tamo sam prebačena i ja. Uvrstili su nas u radnu komandu, u kuhinju: ljuštile smo krompir, a svaka je morala da za dvanaest sati očisti sto kilograma krompira. U kuhinji smo ostale šest i po meseci, do 18. decembra 1944. godine. Sećam se da sam se tu nadobijala batina i nagledala stravičnih scena, neprekidno strahujući da će opet doći red i na mene i na moje tetke.

Od decembra 1944. čini mi se da se sve više osećao kraj svemu tome. Čuli su se topovi, nadletali su avioni, bombardovali naselja, fabrike, a bacali su i letke. Mene i moje dve tetke su ukrcali u poslednji transport i evakuisane smo sa još stotinu žena. Posle tri dana smo istovarene u Vansdorfu udaljenom oko 150 km od Lajpciga. Sa železničke stanice sproveli su nas pešice do mesta Georgental, gde je formiran novi logor, a ja i moje dve tetke, kao i drugo kuhinjsko osoblje iz Birkenaua, upućene smo u kuhinju. Drugi zatvorenici su radili u fabrici avionskih motora. Ovde je bilo lakše, pa sam samo jednom dobila batine, i to zbog četiri glavice luka koje sam krišom dala jednoj Rumunki za njenu bolesnu sestru. Nemci su prilikom pretresa koji je bio redovan pronašli taj luk.

U Georgentalu smo ostale do 1. maja 1945, kada smo noću pobege. Uspele smo zahvaljujući hauzerki Maji iz Georgentala i jednom stražaru folksdojčeru koji je presekao žičanu ogradu i dozvolio da pobe gnemo. Stražar nas je posavetovao da se odmah umešamo u masu civila koji beže pred Rusima kako ne bismo bile prepoznate. Bežale smo što dalje i što brže, a kad je svanulo našle smo se u masi begunaca.

Posle nekoliko dana pešačenja prema Lajpcigu priključile smo se jednoj grupi jugoslovenskih ratnih zarobljenika kojih je bilo više od dvadeset. Sustigli su nas sovjetski vojnici. Od napornog hoda i loših cipela, stopala su mi bila u ranama i jedva sam se kretala, pa mi je jedan sovjetski vojnik dao čizme. Oni su sprovodili nemačke zarobljenike, dok su oko Lajpciga još vođene žestoke borbe. Mi smo bili na desetak kilometara od grada.

Kretale smo se sa sovjetskom vojskom od Lajpciga do Drezdena. To je bilo poprište borbi u ratu kome se bližio kraj. Iz Drezdena su nas uputili u Čehoslovačku, pa smo put nastavile preko Mađarske. Jugoslovensku granicu smo prešle kod Subotice, a krajem juna 1945. godine stigle smo u Bački Petrovac.

Naša kuća je bila pusta: od nje su ostali samo goli zidovi, nije bilo ni vrata ni prozora, umesto krova je zjapila rupa, a oko kuće – korov i pustoš. Stajala sam i plakala gledajući ono što je nekad bio moj dom.

Kad je čuo da smo se vratile, tadašnji predsednik opštine u Bačkom Petrovcu poslao je miliciju da nas odvede i smesti u bolnicu na oporavak. Iz bolnice smo otišle u Sentu gde sam imala tetku i više nikad se nisam vratila u Bački Petrovac, nisam više imala gde. Započela sam novi život. Više nisam bila logorašica sa brojem A-11799.

Piroška u toplini porodične atmosfere

Udala sam se 1957. i od tada živim u Nišu. Radila sam 16 godina i zbog bolesti otišla u prevremenu penziju 1981. godine.

Sada živim sa ćerkom Branislavom i unukom Olgom. Drugo moje dete, sin Mirko, živi odvojeno sa svojom porodicom: ženom Ljiljanom, ćerkama Anitom i Tijanom. Imam i praunuče, malenu Milju od dve godine.

To je moja priča, a jedina želja mi je da više nikad ne bude ovakvih priča.